

Makale Gönderim Tarihi: 06.10.2025 - Makale Kabul Tarihi: 30.10.2025
DOI: <https://doi.org/10.29329/kurepol.2025.1368.3>

1960-1980 ARASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE KIBRIS MESELESİ VE EGE SORUNU

Duygu Merve YÜZLÜ*

Öz

Cumhuriyet tarihi boyunca Türk Yunan ilişkileri sıklıkla gerilmiştir. İki devlet arasında dönemsel olarak oluşan sorunlar birçok etken nedeniyle çözülememiş hatta bu sorunlar günümüze kadar ulaşmıştır. Bahse konu olan iki devletin geçmişte aynı imparatorluk içerisinde var olmaları ve yeni kurulan düzende ise iki komşu ülke olarak kalmaları sebebiyle sorunların çözüme kavuşacağı düşünülse de geçen süre zarfında birçok konuda herhangi bir neticeye varılamamıştır. 1950'lere gelindiğinde meydana gelen Kıbrıs meselesi Türkiye ve Yunanistan'ın dış politikasını ilgilendiren en önemli konu olmuştur. Konu ile alakalı olarak Kıbrıs adasında 1960 yılında meydana gelen olaylar akabinde 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı ve hareketin oluşturduğu sonuçlar ele alınıp incelenmiştir. Diğer yandan iki devletin de Ege Denizi'ne kıyısının olması yaşanacak en ufak olumsuzlukta zıtlıkların büyümesine müsait bir ortam oluşturmıştır. Yapılan antlaşmalar neticesinde hakimiyet hakkı Yunanistan'a verilen ada, adacık hatta kayalıklardan kaynaklanan sorunlar başta olmak üzere Ege denizini kullanan iki komşu devletin karasuları hakimiyeti sorunu, kıta sahanlığı sorunu ve hava sahası sorunu gibi sorunlar başlıca yaşanan problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâkim olunan ada ve adacıkların askersizleştirilmesi antlaşmasına karşı bu toprakların gayri askeri statüsünü kaybetmesi iki ülkeyi savaşa sürükleyecek kadar ipleri germiştir. Bu çalışmada Kıbrıs Meselesi ve Ege Denizi kaynaklı yaşanan bahse konu sorunlar tartışılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan'ın Ege adasında sergiledikleri tutum ve davranışların neticeleri de bu çalışmada incelenmiştir. İki ülke arasındaki bu gerginliği gidermek adına yapılan görüşmeler ve alınan sonuçlar da çalışmada ele alınmıştır. Komşu iki devletin Ege denizi üzerinde yaşadığı problemler yapılacak olan pek çok avantajlı antlaşmanın da önünde birer engel teşkil etmiştir.

Anahtar kelimeler: *Türk, Yunan, Ege, Adalar.*

* Araştırmacı, duygumerve6767@gmail.com., Orcid: 009-0008-8605-3600

Agean Problems in Turkish-Greek Relations Between 1960-1980

Abstract

Throughout the history of the Republic, Turkish-Greek Relations have been frequently strained. The problems that occurred periodically between the two states could not be solved due to many factors, and even these issues have survived to this day. Although it was thought that the problems would be solved due to the fact that the two states in question existed in the same empire in the past and remained as two neighboring countries in the newly established order, no conclusions could be reached on many issues during the past time. The Cyprus issue, which occurred in the 1950s, was the most important issue concerning the foreign policy of Turkey and Greece. Regarding the subject, the Cyprus Peace Operation in 1974 and the results of the operation were discussed and examined after the events that occurred in 1960 on the island of Cyprus. On the other hand, the fact that both states have a coast to the Aegean Sea has created an environment suitable for the growth of contrasts at the slightest negativity. As a result of the treaties, the matters arising from the island, islet and even the rocks given to Greece as a result of the treaties, the problems such as the issues of territorial waters domination of the two neighboring states using the Aegean Sea, the continental shelf issue and the airspace issue are the main problems. The loss of the informal military status of these lands against the demilitarization treaty of the dominant islands and islets stretched the ropes enough to drag the two countries into war. In this study, the Cyprus Issue and the aforementioned problems caused by the Aegean Sea were discussed. In addition, the results of Turkey and Greece's attitudes and behaviors on the Aegean island were also examined in this study. In order to relieve this tension between the two countries, the meetings and the results obtained were also discussed in the study. The problems of the two neighboring states on the Aegean Sea have also constituted an obstacle to many advantageous treaties to be made.

Keywords: *Turkish, Greek, Aegean, Islands.*

1. Giriş

Türklerin Çaka Bey zamanıyla birlikte denizcilikle tanıştıkları bilinmektedir. Çaka Bey'den sonra Türkler denizleri ve denizcilik alanını öğrenmeye başlamış ve hakimiyet alanlarını zaman içerisinde genişletmişlerdir. Anadolu Selçukluları ve daha sonra Osmanlı Devleti denizlerde önemli fetihler gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de ve Akdeniz'de kazandıkları zaferler sonucunda önemli deniz kıyıları, adalar, adacıklar Osmanlı topraklarına katılmış olup bu toprakların

stratejik konumları uzun süre kullanılmıştır. 1911 yılında Osmanlı Devleti ile İtalya arasında yapılan Uşi Antlaşmasıyla birlikte Ege Adaları Osmanlı'dan koparak farklı bir devletin egemenliğine verilmiştir. Bunu takip eden süreçte yaşanan I. Cihan Harbi'yle İtalya'nın hakimiyetinde olan Ege Adaları'nın mevcut durumu bir karmaşa haline gelmiştir. İzmir'in akıbetinde olduğu gibi Adaların da hakimiyetinde de İtalya ve Yunanistan arasında bir sorun oluşmuştur. (Papuççular, 2023: 24-25) Lozan Antlaşmasıyla başlayan süreçte ise adalar İtalya'ya verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler iç ve dış politikalarında pek çok değişim yaşamıştır. ABD içine kapanmış bir politika sergilerken, Alman ve İtalyanların sergiledikleri revizyonist hareketler neticesinde Türkiye bu süreçte kendini güvene alabileceği girişimlerde bulunmuştur. 1930'lu yıllarda oluşan bu ortam içerisinde İtalya'nın Akdeniz'deki saldırgan tutumlarına karşılık Türkiye ve Yunanistan İngiltere'ye karşı daha ılımlı davranmışlardır. (Gürel, 2018: 69-71) Bu dönemde meydana gelen Akdeniz'deki tehdit dış politikada en önemli sorun olarak diğer sorunların önüne geçmiştir. Barış ve birlik-telik oluşturulmak adına yapılan girişimlerden bir tanesi 1934 yılında imzalanmış olan Balkan Paktı'dır. Balkanlarda oluşturulan bu birliktelik Akdeniz için bir güvence olarak görülmüştür. 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşmasıyla birlikte Oniki Ada ve Meis adasının hakimiyeti İtalya'dan alınarak Yunanistan'a geçmiştir. (Yaycı, 2020: 21-24) Lozan Antlaşmasıyla İtalya'ya verilen adalar Paris Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Yunanistan'a bırakılmıştır. Buradan da anlaşıldığı gibi Ege Denizi üzerindeki bu hakimiyet sorunu ülkeler arasında çekişmeli bir ortam oluşturmuştur. Mevcut sorunlar zaman zaman farklı ülkelere konu olsa da başta Türkiye ve Yunanistan arasında halen süregelmektedir.

2. Kıbrıs Adası Meselesi

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ile zaten olağan halde bulunan Kıbrıs adası sorunu alevlenerek Türk ve Yunan gündeminin yanında dünya gündeminde de yerini almıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin dış politikadaki en ciddi ve önem teşkil eden konusu adada yaşanan krizler olmuştur. Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum kesiminin adada yaşadıkları çatışması her iki tarafın tutum ve davranışlarını şiddetlendirmiştir. Bu noktada Türkiye'nin adaya herhangi bir müdahalede bulunmaması için 1964'te Johnson'dan alınan mektup kritik bir nokta olmuştur. Mektupta Türkiye'ye 1947 yılında yapılan silah yardımıyla ABD'den alınan silahları amacı dışında kullanamayacağı ve ayrıca olası bir Sovyet Rusya tehlikesine karşı Türkiye'nin NATO'dan koruma alamayacağı belirtilmiştir. Türkiye bu tepkiye karşı dış politikada yalnızlaşmamak adına pek çok hamlede bulunmuştur. Bu bağlamda hem ABD'ye hem NATO ile bağlarını tekrar değerlendirip silah aldığı ülkeleri çeşitlendirmiştir. Ayrıca yerli silah üretimine odaklanırken bir yandan da Sovyetlerle yakınlaşmalar yaşanmıştır. (Gürel, 2018: 99-100) Türkiye ise bu süreçte dış politikada önemli sonuçlar elde etmiştir. Bunlardan en önemlisi ise; Türkiye Batının çıkarları dışında herhangi bir girişimde bulunursa yalnız bırakılacağını görmüştür. Bunun için farklı

alternatif ilişkiler oluşturarak savunma sanayisini geliştirmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Kıbrıs'taki çatışmalar devam ederken yaşanan gerginliklere yönelik olarak pek çok çözüm yolu aranmıştır. Bu amaçla 1964 yılında ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson tarafından arabulucu bir niyetle iki farklı plan öne sürmüştür. Birinci planda taraf ülkeler ortak bir anlaşmada bulunamamış, adada çatışmalar alevlenmiştir. Türkiye bu sebeple adaya hava bombardımanı gerçekleştirmiş BM'nin ateşkes ilanına kadar bombardıman devam etmiştir. Bu olayda akıllarımıza kazınan elim olay ise Cengiz Topel'in uçağının düşmesi ve Rumlar tarafından işkenceyle şehit edilmesidir. İkinci planda da egemenlik hakkı yerine üs kiralama fikri öne sürülünce Türkiye planı reddetmiştir. (Papuççular, 2023: 169-171) İki planda başarısız olarak ortadan kalkmıştır. Adada çatışmalar devam ederken 1963-64'te yaşanan krizlerden sonra önemli büyük bir diğer kriz 1967 yılında yaşanmıştır. Taraf olan iki ülke arasında Keşan ve Dedeağaç'ta görüşmeler gerçekleşmiş fakat herhangi bir sonuç alınamamıştır. (Çağlayangil, 1990: 385-387) Olaylar Yunan askerlerinin 24 Kıbrıslı Türklü öldürmesiyle kızışmış, yaşananlar neticesinde Türkiye müdahale düşüncesini yeniden görüşmeye başlamıştır. Krizin pek çok sonucu olduğu gibi bunlardan en önemlisi Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin kurulmuş olmasıdır. Türk ve Rum kesiminin müzakerelere başlamış olmasıdır. Ayrıca Johnson mektubundan sonra oluşan ABD karşıtlığı bu süreçten sonra daha da artmıştır. Bir diğer sonuç ise Türkiye'nin adaya yapacağı müdahale için gerekli olan askeri hazırlıkları hızlandırmaya başlamasıdır. (Papuççular, 2023: 17) Yapılan bu askeri hazırlıklar adaya 1960'lı yıllarda yapılmayan müdahalenin 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'yla gerçekleşmesini sağlamıştır.

Kıbrıs meselesi çok eski ve uzun bir süreyi kapsasa da özellikle 1960'lı yıllardan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar geçen süre zarfında Türkiye dış politika gündeminde bu sorunla ilgilenmiştir. Harekattan sonra ise müdahaleden kaynaklı oluşan sorunlar neticesinde Kıbrıs meselesi gündem olmaya devam etmiştir. 1974 yılına gelindiğinde adadaki Makarios yönetimi darbeyle değiştirilip yerine Nikos Sampson geçmiştir. Aynı tarihte Türkiye'de ise 1973'te oluşan CHP-MSP Koalisyonu yönetime devam etmiştir. Türkiye Kıbrıs'taki askeri darbenin yaşanmasını gayri meşru bir yönettim olarak görmekle birlikte yaşanan darbeyi mevcut antlaşmaların ihlali olarak görmüştür. Bunun neticesinde Başbakan Ecevit adaya yapılacak müdahale karşısında alınacak tavırları görmek adına Londra'ya gidip İngiltere ve ABD ile görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerde pek sert olmayan yaklaşımlarla karşılansınca Bakanlar Kurulu adaya müdahale kararı alarak 20 Temmuz 1974'te harekate başlamıştır. (Balcı, 2021: 173-175) Başbakan Ecevit;

"Biz aslında savaş için değil, barış için, yalnız Türklere değil, Rumlara da barışı getirmek için adaya gidiyoruz."(32. Gün)

şeklinde Türk ve dünya kamuoyuna açıklamasını yapmış, Türk ordusu Adaya inerek hareketin birinci safhasını gerçekleştirmiştir. Türk askeri 22 Temmuz'da ateşkes

ilan edilene kadar Girne ve Lefkoşa yollarını tutmayı başarsa da planladığı ölçüde ilerleyememiştir. Harekât sonrası Cenevre’de yapılan ilk görüşmelerde Ankara açısından başarı sayılabilecekken ikinci görüşmede Türkiye’nin önerdiği kanyon fikrine karşı fazlaca süre istenmesine karşı Türkiye talebi reddederek bunun bir oyalama niyetiyle yapıldığını düşünmüştür. Böylece konferanstan sonuç alınamayarak bilinen “Ayşe tatile çıktı” parolasıyla ikinci harekât başlatılmıştır. 14 Ağustos’ta başlayan ikincisi kısımla Rauf Denktaş’ın bahsini ettiği Rumların ise Atilla Hattı olarak adlandırdığı kısma kadar ulaşılmıştır. (Pabuççular, 2023: 188-189) Sonuç olarak, KKTC’nin bugünkü toprakları Türklerin denetimine geçmiştir. Dünya kamuoyu Türkiye’nin adaya gerçekleştirdiği ikinci müdahaleye tepki göstermiştir. İkinci hareketle birlikte Türkiye’nin Kıbrıs’taki varlığı işgal olarak görülmüştür. Gösterilen tepkilere rağmen herhangi bir çözüm oluşmamış, adanın ikiye bölünmesine yönelik ilerlemeler gerçekleşmiştir. (Balcı, 2021: 176-177) Buradan da anlaşıldığı üzere Türkiye iki harekâtı düzenlediği gerekçesiyle yalnız bırakılmış dünya kamuoyu tarafından büyük tepki görmüştür. Kıbrıs’taki iyice artan zulümlere sessiz kalmak istemeyen Türk ordusu yaklaşık 50 yıldır savaşımayan bir ordu olmasına rağmen adaya harekât planlayıp tüm riskleri göze almıştır. Bu harekât neticesinde dış politikada güçlü bir devlet modeli oluşturulmaya çalışılmış aynı zamanda Türk halkı nezdinde birleştirici bir unsur olmuştur. İki başarılı Harekattan sonra 1975’te Kıbrıs’ta Türkler tarafından Federe bir devlet kurulmuştur. Devamında ise 1983 yılında bu federe devlet yerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurularak, Türkler için kuzey kesiminde özgür bir yaşam alanı oluşturulmuştur. Dış politikada yalnızlaşan Türkiye farklı devletlerle ilişkiler kurarak kendini güvenceye almaya çalışmıştır. Kıbrıs Harekâtı sonrasında Türkiye ve Yunanistan arasında görüşmeler yapılsa da herhangi bir neticeye ulaşılmamıştır. Kıbrıs meselesiyle birlikte Ege’de halledilemeyen sorunlar tekrar gündeme gelmiş ve bu süreçten sonra ise gündemde kalmaya devam etmiştir.

3. Kara Suları

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan bir diğer sorun ise karasuları sorunudur. Karasuları denize kıyısı olan devletlerin deniz egemenliği alanını göstermektedir. Bu sebeple devletlerin kara topraklarında olduğu kadar deniz sularındaki hakimiyet alanı için de çok büyük öneme sahiptir. Lozan Antlaşması’nda karasuları hakkında kesin bir hüküm bulunmamakla birlikte mevcut devletler o dönemde hakimiyet alanını 3 mil genişliğiyle uygulamıştır. 1936 yılına gelindiğinde Yunanistan karasuları genişliğini herhangi bir anlaşma olmadan 6 mile çıkarmıştır. Bu duruma istinaden Türkiye ise 6 mil kararını 1964’te almıştır. (Yaycı, 2020: 88-95) Akabinde Yunanistan’ın hakimiyet alanını 12 mile çıkarma isteğini öne sürmesiyle Türkiye bu duruma tepki göstermiş ve 1974’te nota vermiştir. Ayrıca 1995’te Türkiye böyle bir kararın uygulandığı takdirde savaş sebebi oluşturabileceğini açıklamıştır. (Balcı, 2021: 178-179) 1936 yılında Yunanistan’ın tek taraflı bir şekilde karasuları alanını 6 mile çıkarmış olmasına o dönemde Türkiye tarafından gerekli tepkiler gösterilmemiştir. Fakat 1964’te

yaşanan sorunlar neticesinde Türkiye Ege denizindeki karasuları alanını 6 mile çıkararak tepki göstermiştir. Yunanistan'ın böyle bir girişimde bulunması Ege denizindeki hakimiyet alanının Yunanistan'a kalması demek olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir durumda Türkiye'nin Akdeniz'e ulaşması imkânsız denecek bir hale geleceği için bu hava sahası ve daha pek çok konuda da Türkiye'nin Ege denizinde hakimiyet kaybetmesine sebep olacaktır. Karasuları sınırı 6 mil ve üzerine çıktığı takdirde bu durumun kıta sahanlığı ve hava sahanlığı konularına da yansıtacağı gözle görülür bir gerçektir. Yunanistan'ın öne sürdüğü senaryoyu Türkiye'nin kabul etmeyeceği için bahsi geçen kara suları hakimiyeti arttırılırsa konu iki ülkeyi çıkmaza sürükleyerek ilişkilerinde daha da kötüye gitmesine sebep olacaktır.

4. Kıta Sahanlığı Sorunu

İki ülke arasında yaşanan gergin konulardan bir diğeri ise kıta sahanlığı meselesidir. Bu sorun tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte Türkiye'ye göre; bu durum 1960'lı yıllarda Yunanistan'ın yabancı şirketlere verdiği petrol arama yetkisi yüzünden olduğunu düşünmektedir. Diğer yandan Yunanistan ise; 1970'li yıllarda Türkiye'nin arama yetkisini Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) vermiş olmasıdır. 1958'de yapılan kıta sahanlığı hakkındaki Cenevre Sözleşmesinin adalara da anakarayla eş değer kıta sahanlığı hakimiyet alanı vermesinden dolayı Yunanistan bu durumu sınırsız kullanmayı düşünerek hareket etmiştir. Bu konuya Türkiye'nin 1970'li yıllarda yönelmesinin ana sebebi Yunanistan'ın Limni ve Taşöz civarında petrol bulduğuna yönelik kamuoyuna duyurduğu abartı haberler olmuştur. Kıta sahanlığı ve kara suları meselesi Kıbrıs adası bu kadar gergin bir ortam oluşturmamıştır. Fakat her iki ülke de bu sorunu nasıl çözeceği konusunda bir fikir birliği yapamamışlardır. Bu konuya ülkenin de çözüm olarak gördüğü yöntemler farklı olmuştur bu belirsizlik 1976'ya kadar devam etmiştir. 1976 yılında Türkiye'nin Sismik-1 gemisiyle Ege bölgesinde araştırma yapması ve Yunanistan'ın bahsi geçen konuyu BM Güvenlik Konseyi'ne ve ayrıca Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesi ise yaşanan önemli gelişmelerdendir. Yunanistan'ın yapmış olduğu başvurulara Uluslararası Adalet yetkisizlik kararı verirken Birleşmiş Milletler konunun iki devletin kendi arasında barışçıl yollarla çözülmesi gerektiği yorumunu yapmıştır. (Pabuççular, 2023: 199) Yunanistan'ın düşüncesi ise 1970'li yıllarda aynı lisansı Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı'na vermiş olmasıyla başlamıştır. Bu süreçten sonra iki ülkenin birbirine nota vermesi sorunun başlangıcı niteliğindedir. (Pazarcı, 1986: 24) Yunanistan'ın Ege denizindeki geniş hakimiyet alanı kazanmaya yönelik çalışmalarından en belirginini bahsi geçen kıta sahanlığıdır. Bu süreçte iki ülke arasında notalar verilmiştir. Kıbrıs hareketinin başlamasıyla sorun askıya alınmıştır. Devamında yaşanan ergenlikler sonucunda görüşmeler yapılmış fakat herhangi bir neticeye varılamamıştır. (Balcı, 2021: 179-181)

Kıta sahanlığı konusuyla alakalı olarak Yunanistan'ın pek çok tezi bulunmaktadır. Yunanistan'a göre Anadolu'nun karşısında bulunan ada ve adacıklar Yunan-

istan'ın bir parçası olduğundan ayrılamaz. Yunanistan'ın diğer bir tezi ise adaların da bir kıta sahanlığının olmasından dolayı adaların da kıta ülkesiyle eşit konumda değerlendirilmesi gerektiğidir. Ek olarak Yunanistan'a göre, Türkiye ile Yunanistan arasında 1958 tarihli Sözleşmeye dayanarak iki ülke arasında herhangi bir antlaşma yapılmadığı için eşit uzaklık ilkesi uygulanmalıdır. Türkiye'nin tezi ise kıta sahanlığı konusunda doğal uzantı ilkesi uygulanması gerektiğidir. Doğal uzantı ilkesine göre bu ada ve adacıklar Anadolu'nun bir uzantısı olduğundan tek başına kıta sahanlığına sahip değildir. Diğer bir tezi ise; bahsi geçen coğrafyada adaların mevcut olmasından dolayı bu bölgede özel bir durum söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Bu sebeple Türkiye bu adaların coğrafi olarak konumlarının incelenip diğer özellikleriyle birlikte ele alınması gerektiğini öne sürmektedir. Türkiye tam da bu sebepten dolayı eşit uzaklık ilkesi bu bölgede uygulanmayacağını ileri sürmektedir. Türkiye'ye göre Ege denizi bir yarı kapalı deniz olduğundan buraya özgü özel koşullar neticesinde değerlendirilmelidir. Şükrü Sina Gürel'in Lozan dengesi olarak ifade ettiği duruma göre; Lozan Antlaşması Yunanistan ve Türkiye arasında bir denge oluşturduğundan dolayı bu denge pek çok konuda gözetildiği gibi kıta sahanlığı meselesinde de gözardı edilmemelidir. (Gürel, 2018: 122-124) Kıta sahanlığı ve kara suları sorunları başlangıçta elde edilebilecek maddi kaynakların kaybedilmesi noktasında endişe oluştursa da aslında bu noktada verilen bir tavizin ileriki süreçlerde Ege bölgesindeki hâkim olunan alan için de bir tehlike oluşturmaktadır. Türkiye bu sorunu çözüme kavuşturmak için Yunanistan'la görüşüp uzlaşmaya varılmasını istediğine dair hamleler yapmıştır. Fakat Yunanistan bu sorunu daha geniş kapsamlı mercilere taşımış nitekim başvuruda bulunduğu Uluslararası Adalet Divanı konuyu iki ülkenin kendi arasında çözüme ulaştırması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece sorunun iki devletin bir araya gelip anlaşmaya varmasından başka bir çözümünün olamayacağını bir kez daha anlaşılmıştır.

5. Hava Sahası

a) Uçuş Malumat Bölgesi (FIR Hattı - Flight Information Ragon)

Hava sahası ve hava hakimiyeti konusundaki diğer mesele ise FIR Hattı sorunudur. Ege Denizinde 1950'li yıllarda sivil uçakların kontrolünü Yunanistan üstlenmişti. Fakat Kıbrıs meselesinin alevlenip Kıbrıs Harekati'nin ardından Türkiye NOTAM ilan ederek İstanbul'a bilgisi verilmeyen sivil uçakların Ege denizi ortasında uçuşuna izin vermemiştir. (Ari, 1995: 61) Karşılıklı NOTAM'lar ilan edildikten sonra 1980 yılı itibarıyla NOTAM kaldırılmıştır. (Pabuççular, 2023: 198-199) FIR Hattı ya da hava trafiği yönetimi sorunu olarak da bilinen Ege denizi üzerindeki uçuş sorunları diğer meseleler gibi kesin bir çözüme ulaşamamıştır. Yunanistan yetkisi olmamasına rağmen hava sahası dışında kalan kısımlarda uçuş yapan devlet hava araçlarının da uçuşları hakkında plan talebinde bulunmuştur. Türkiye bu durumu Yunanistan'ın Ege'deki hava trafiğini hava savunması için kullanmayı amaçladığı-

na yormaktadır. NOTAM'ın geri çekilmesi sonrasında da, Türkiye Cumhuriyeti'ne ait devlet hava araçları, Ege Denizi üzerindeki uluslararası hava sahasındaki uçuşlarını Yunanistan'ın taleplerine rağmen herhangi bir uçuş planı doldurmadan gerçekleştirmeye devam etmişlerdir. Türkiye, Yunanistan'ın uçuş planı doldurulması bağlamındaki isteğini, bu ülkenin Ege'nin herkese açık uluslararası hava sahasında egemenlik hakkı ihdas etmeye yönelik bir çaba olarak gördüğünden, Ege üzerindeki hak ve menfaatlerini korumak maksadıyla uçuş planı doldurmadan uçuşların icra edilmesini bir zorunluluk ve gereklilik olarak görmektedir. Sorun günümüzde hala devam etmektedir. (Bulut, 2012: 122-125) Buradan da anlaşılabacağı üzere iki komşu devletin hakimiyet meselesi her alanda mücadeleyle ve fikir ayrılıklarıyla devam etmektedir. Bunun sebebi coğrafyada üstün bir konumda olabilmektir. Özellikle Ege denizi gibi değerli bir denizin hakimiyeti söz konusu olduğundan dolayı buradaki uçuşların kontrolünü kazanan ya da en azından diğer devletten daha çok hakimiyet alanına sahip olmayı başaran için pek çok avantajı beraberinde getirmektedir.

b) Hava Sahası Genişliği

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunlardan bir tanesi de Ege denizindeki hava trafiğine yönelik hakimiyetin kime ait olacağı hususudur. Hava sahası ve komuta kontrol sorunu olarak yaşanan bu sorun hava trafiğinde gergin bir ortam oluştururken iki ülkeyi uğraştıran bir konu olarak sıkça gündeme gelmektedir. 1944'te yapılan Chicago Sözleşmesi aynı zamanda uluslararası hukukta ülkelerin hava sahası hakimiyet alanı o ülkenin karasularındaki hakimiyet alanı kadar olduğu şeklinde belirtilmiştir. Bu durumun aksine Yunanistan adaların her birinin hava sahasının genişliğini 6 mil yerine 10 mil olarak uygulamak, 10 mil içinde kalan alanlarda egemenlik hakkı iddia etmek istemiş Türkiye ise bu duruma itiraz etmiştir. (Gürel, 2018: 130-131)

6. Gayri Askeri Statüdeki Ege Adalarının Silahlandırılması Sorunu

Ege adaları ve adacıklar tarihi süreçte pek çok antlaşmayla farklı devletlerin hakimiyetine geçmiştir. Fakat bu adalar askeri statüden tamamıyla arındırılıp silahsızlandırılması amacıyla pek çok antlaşma imzalanmıştır. Bu adalardan Boğazönü Adaları olarak adlandırılan adalar Lozan Boğazlar Sözleşmesiyle, Doğu Ege Adaları Lozan Antlaşmasıyla ve On İki Ada ise 1947'de yapılan Paris Barış Antlaşmasıyla gayri askeri olarak adlandırılan statüye bürünmüştür. Kıbrıs meselesinin ortaya çıkmasıyla gerileyen ilişkiler pek çok sorunun şiddetini arttırmış olduğu gibi Adaların silahsızlandırılmış statüsünü de bozmuştur. Yunanistan bu süreçte Adaları sulandırmaya başlayınca Türkiye buna 1960'lı yıllarda iki nota göndererek cevap vermiştir. Yapılan antlaşmalara sadık kalmayan Yunanistan yaşanan süreçte oluşan farklı tutumları ve adalar hakkında tezlerinin olduğunu öne sürerek 1964'te gönderilen nota karşılık olarak adaların askeri statüsüne dokunmadıklarını ifade etmiştir. Fakat 1969 yılına gelindiğinde farklı bir bahane üretip aynı zamanda 1947'deki antlaşmaya Türkiye'nin dahil olmadığını ifade etmiştir. Adaların askeri statüsünün korunması-

na gerek görmeyen Yunanistan'a göre; Boğazönü Adaları silahlandırılabilirdi çünkü Lozan Boğazlar Sözleşmesinin ardından Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmış olması Lozan Boğazlar Sözleşmesini geçersiz kılmış ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde adaların statüsü hakkında herhangi bir maddenin olmadığını iddia ederek yapmayı hedeflediği duruma yasal bir dayanak bulmaya çalışmıştır. (Pabuççular, 2023: 196) Buradan anlaşılacağı üzere Yunanistan Türkiye'yi dahil etmeyerek adaların gayri askeri statüsü konusunda söz sahibi etmemeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Adaların silahlandırılması konusunda 1974'e kadar açıkça silahlandığına dair bir açıklama yapmayan Yunanistan, 1974'te yaşanan Kıbrıs Barış sonra bu konuyu saklamadan yapmaya başlamıştır. Yunanistan'a göre; adaların silahsızlandırılması konusuna yer verilen Paris Barış ve Lozan Antlaşmalarının imzalandığı şartlar artık değişime uğramıştır. Yunan Devleti ve Türkiye hem NATO hem de BM üyesi olması sebebiyle bu şartların uygulanması gerekmektedir. Yunanistan'ın en güçlü gerekçe olarak sunduğu konu ise, Türkiye'nin Ege ordusunun kendisine karşı bir tehlike oluşturabileceği konusunda tedbir niteliği olarak mevcut Adaları silahlandırması olmuştur. Halbuki Türkiye'nin oluşturduğu bu ordu Yunanistan'ın AA'ları silahlandırmasından çok sonra kurulmuştur. (Gürel, 2018: 118-199) Buradan da anlaşılacağı üzere Ege'de bir üstünlük kurma çabası olan Yunanistan yaşanan olaylar ve çözüme kavuşmayan konulara istinaden kendi isteğiyle Adaları silahlandırmıştır. Bu noktada kendine gerekli savlar oluşturularak konuyu meşru bir zemine çekmeye çalışmıştır. Pek çok konuda bir çözüme ulaşamayan iki komşu ülke bir konuda daha ters düşmüş ve neticeye varamamışlardır. Yunanistan'ın Ege denizindeki silahlanma çabası bir gözdağı niteliğinde olmuştur. Yaşanabilecek herhangi bir gerginliğe veya çatışmaya karşı Ege denizinde bir güç oluşturarak savunma alanı oluşturmaktadır. Bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerde barışçıl bir ilerlemeden ziyade daha tedirgin bir ortamın oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Sonuç

Yeni yüzyılın başlamasıyla beraber Türkiye ve Yunanistan iki komşu devlet olarak kurulan düzende yerini almıştır. 1950'li yıllara kadar dostane diyebileceğimiz ilişkiler yürütülmüş olsa da iki ülkeninde NATO'ya üye olmasıyla farklı bir döneme adım atılmıştır. Bunun yanında 1950'lerin yarısında meydana gelen Kıbrıs Adası'ndaki gelişmeler komşu iki ülke arasında yeni bir dönemi başlatmıştır. Alevlenen Kıbrıs konusu adadaki Türk ve Rumlar arasında bir çatışma oluşturmuşken aynı zamanda bu durum Türkiye ve Yunanistan'a da yansımıştır. Bu süreç 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'yla adaya Türkiye'nin müdahale etmesine sebep olurken dış politikada iki komşu ülkenin ilişkilerini negatif yönde etkilemiştir. Kıbrıs meselesi çok eski ve uzun bir süreyi kapsasa da özellikle 1960'lı yıllardan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar geçen süre zarfında Türkiye dış politika gündeminde Kıbrıs adasıyla ilgilenmiştir. Harekattan sonra ise müdahaleden kaynaklı oluşan sorunlar neticesinde Kıbrıs meselesi gündem olmaya devam etmiştir.

Her iki ülkenin de Ege denizine doğrudan doğruya kıyısını bulunmaktadır. Bu sebeple yaşanan herhangi bir olumsuzluk direkt olarak Ege denizi üzerinden anlaşmazlık yaratmaya müsait bir ortam oluşturmuştur. Ege sorunu olarak adlandırdığımız bu anlaşmazlıklar kara suları, kıta sahanlığı, hava sahası ve FIR hattı gibi konular olarak dış politikada yerini almıştır. Ayrıca Ege denizinde bulunan ada ve adacıkların silahlandırılması meselesi ise Türkiye ve Yunanistan'ın dönem dönem tansiyonunu yükseltmiştir. Komşu ki ülke ise yaşanan sorunlara yönelik olarak farklı tezlerinin olduğunu ileri sürüp attıkları adımlara diğer bir deyişle tutumlarına meşru bir zemin oluşturmaya çalışmışlardır. Yunanistan Ege denizi ve adalar konusunda yapılan antlaşmalara pek çok gerekçeyle itirazlarda bulunmuş mevcut antlaşmaların geçersizliğine veya Türkiye'nin dahil olmamasına yönelik iddialarla hareket etmiştir. Ege denizinde yaşanan problemler için pek çok çözüm yolu aranmış olsa da iki devlette ortak bir noktada buluşamamıştır. Bu sorunlar yıllar boyu ciddi krizlere sebep olmuştur. Bu gerilimlerin dış politikaya yansımaları ise özellikle her iki ülkenin NATO'ya üye olan devletlerden olmasından dolayı işleri çıkmaza sürüklemiştir. Türkiye zaman zaman dış politikada yalnız kalmış dolayısıyla farklı devletlerle yakın ilişkiler kurarak kendine bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Yaşanan sorunlar dönem dönem gündemde yerini almaya devam ederken Türkiye'nin tutumu ise gelişmelere göre dış politikada değişken adımlar atmak olmuştur.

Kaynakça

- AHMAD, F., (1992), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)* İstanbul: Hil Yayınları.
- AHMAD, F., (1995), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- ARİ, T. (1995), Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 50, 01.
- ARIKDOĞAN, S. (2019), Mektup ve Telgraflar Bağlamında Kıbrıs Meselesi (1948-1967), Yüksek Lisans Tezi Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2019.
- ARMAOĞLU, F. (2007), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- AVCIOĞLU, D. (2013), *Türkiye'nin Düzeni Dün Bugün Yarın*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- AYDIN S., TAŞKIN Y., (2018), *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BAHADIR, M. (2010), *Mehmetçik Kıbrıs'ta*, Ankara: Genç Mücahitler Derneği Yayınları.
- BALCI, A., (2021), *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*, İstanbul: Alfa Yayınları.

- BÖLÜKBAŞI, S. (1993), The Johnson Letter Revisited, *Middle Eastern Studies* 29, 3.
- BULUT, G., (2012), Ege Hava Sahası Sorunları, Çözölmüş Olanlar ve Sorunların Geleceğı, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(16).
- ÇAĞLAYANGİL, İ. S., (1990), *Anılarım*, İstanbul: Yılmaz Yayınları.
- ECEVİT, B., *Ortanın Solu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- FIRAT, M. M. (1997), *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GEÇER A., KÖSE R., (2023), Türk Halkının Kıbrıs Çözömsüzlüğüne Tepkisi (27 Ağustos-1 Eylül 1964), *Belgi Dergisi*, 25,
- GÜLBAY, A., (2019), Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Barış Harekâtı, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15(30).
- GÜLEN, A., (2011) İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965), *Atatürk Yolu Dergisi*, 13(50).
- GÜREL Ş. Ş., (2018), *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*, Ankara: İmge Kitabevi.
- HASGÜLER, M., (2007) *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, İstanbul.
- KIRALP, Ş., (2018), 1967-1974 Döneminde Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs Politikaları, *Journal of History Culture and Art Research* 7(2).
- ÖZCAN, G., (2017), Altmışlı Yıllarda Dış Politika "Türkiye'nin 1960'lı Yılları", ed. Mete Kaan KAYNAR, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- PAPUÇÇULAR, H., (2023), *Cumhuriyet Dış Politikası Olaylar, Aktörler, Kurumlar 1923-2023*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- PAZARCI, H., (1986), *Lozan Antlaşmasından 1974'e kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası*, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Ankara: Gnkur.Bşk. ATASE Yayınları.
- SATAN, A., ŞENTÜRK, E., (2012) *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları 1955-1983*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- SERT, H. (2022), İki Darbe Arasında: 1960-1980 Döneminde Genel Özellikleriyle Türk Dışişleri Bakanlığı, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 41.
- SEVER, M., (2012), 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- TARAKÇI, M., (2010), *Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- TOKER, Ü., (2016), *Şafakla Gelen- Kıbrıs'ta Yaşayanlar, Yaşananlar, Yaşadıklarım*, İs-

tanbul: Kastaş Yayınevi.

TONGÜÇ, İ., (2022), *Siyaset, Enerji, Güç Denkleminde Kıbrıs ve Doğu Akdeniz*, Ankara: MG V Yayınları.

VATANSEVER, M., (2010), Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(Özel S.).

YAYCI, C., (2020), *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru Cevaplarla*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

32. Gün, *Kıbrıs Barış Harekatı'nda Neler Yaşandı? 20 Temmuz 1974*, YouTube: 32. Gün Arşivi. <https://youtu.be/9owC4fHLRIc?si=RPPD8uTeHlaGv7Ow>

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Duygu Merve Yüzlü %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için herhangi bir destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma, etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Duygu Merve Yüzlü 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.